

УДК 347.447.7:(347.919.8:347.412)(477)

Данча Мирослав Іванович,

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ

Постановка проблеми. Особливу роль у житті суспільства відіграє сфера фінансово-кредитних відносин, зокрема проблеми платоспроможності. Саме в умовах розвитку ринкової економіки та підприємництва спостерігається ситуація недосконалої поінформованості позичальників про свої права та обов'язки, що призводить до виникнення ризику неповернення коштів, внаслідок чого кредитори змушені повертати свої кошти всіма доступними способами.

Проблема здатності боржників повернути кредиторам (у більшості випадків, це банківські установи) позичені кошти існує в різних країнах світу. Україна не є винятком. Загострення проблеми прострочених боргових зобов'язань фізичних осіб перед банківськими й іншими кредитними організаціями спровокувала динаміка зростання ринку споживчого кредитування. Серед інших причин такого стану справ називалася слабка скорингова система в українських кредитних установах, не відпрацьована робота із бюро кредитних історій, відсутність налагодженої взаємодії колекторів і кредитних установ, і, як не дивно, менталітет співвітчизників.

Найдієвішим способом стягнення боргу є використання колекторських послуг. Колекторські послуги – послуги, які юридична чи фізична особа, яка не є кредитором у відповідному грошовому зобов'язанні, надає кредитору у сприянні щодо вчинення боржником дій із сплати простроченої заборгованості за грошовими зобов'язаннями шляхом усного, письмового спілкування з ним, його родичами, роботодавцем та іншими особами, що мають на нього вплив.

Однак, особливої уваги заслуговує проблема правового регулювання методів та засобів повернення боргів кредиторам, що і є основним завданням колекторських установ. Тому актуальним є не лише аналіз правових засад діяльності колектор-

ських фірм в Україні, але й виявлення його окремих проблем.

Стан дослідження теми. Сучасна наука розглядає проблеми колекторської діяльності крізь призму як економіки, так і юриспруденції. Саме їх всесторонній та взаємоузгоджений аналіз збільшить кількість ґрунтовних досліджень щодо окремих питань колекторських фірм. Так, колекторство та окремі його аспекти були предметом дослідження праць таких вчених як М. Галас, М. Ілляк, Н. Кучміячук, Ю. Лазаускас, Р. Люлик, Ф. Олексюк, Ю. Савелова, однак комплексний та ґрунтовний аналіз в цій сфері досі не проведений.

Метою дослідження є виявлення сутності колекторської діяльності та окреслення основних його проблем.

Виклад основного матеріалу. Колекторство – це засноване на законі конверсне стягнення великої кількості переважно однотипних (однакова кількість однотипних документів, які підтверджують борг і різняться лише персональними даними споживача кредиту) та безспірних боргів (немає про що сперечатися з боржником: останній має повернути гроші, сплатити нараховані відсотки та санкції).

Як свідчить європейська практика, становленню та розвитку ринку колекторських послуг сприяє тісна взаємодія всіх учасників фінансового сектору: банків, міністерств, бюро кредитних історій, а також профільних асоціацій з колекторними компаніями. В Україні процеси взаємодії між згаданими структурами відлагоджені недостатньо. Колекторські агентства стверджують, що ведуть справи у рамках закону, але чи можна говорити про «чистоту» такого бізнесу, коли відсутня профільна нормативно-правова база, зокрема, Закон України «Про колекторську діяльність».

В Україні, ринок колекторських послуг представлений величезним сегментом економіки, в якому номінальний обсяг (суми заборгованості в

роботі в колекторів) вже перевищив 20 млрд гривень. Між тим, із кожним роком роботи колекторів тільки додається, оскільки рівень проблемної заборгованості перед фінустановами невблаганно зростає і, за даними «Європейського агентства з повернення боргів», на сьогодні становить 15% роздрібного кредитного портфеля банків, а це близько 25 млрд грн.

Перші професійні колекторські компанії з'явилися на ринку України в 2006-2007 рр. Переважна більшість з них були створені на базі структурних підрозділів, які займалися роботою повернення проблемних боргів (служби банківської безпеки) банків з іноземним капіталом. Таким чином, саме банки з закордонним капіталом принесли на український фінансовий ринок розуміння необхідності передачі функції збору проблемних боргів спеціалізованим агентствам – колекторським компаніям. У нашій країні, за різними оцінками, працює від 100 до 200 таких компаній. Значний розкид даних пояснюється тим, що чимало їх працює на нелегальній або напівлегальній основі.

Понад 80% українського ринку колекторських послуг на 2014 рік обіймають 10 великих компаній, об'єднаних в Асоціацію Учасників Колекторського Бізнесу України (далі – АКБУ). Іншу частку ринку займають колекторські компанії ряду банків; а також кілька сотень невеликих гравців, частина яких не спеціалізується лише на даній послугі, але зазвичай є фахівцями в юриспруденції (найчастіше, це адвокатські компанії, що пропонують також і колекторські послуги). Значний розкид даних пояснюється тим, що чимало їх працює на нелегальній або напівлегальній основі. Цим невибагливим бізнесом намагаються займатися юридичні фірми, охоронні структури і навіть деякі приватні підприємці. Найбільші колекторські компанії, що діють в Україні: «Європейська агенція з повернення боргів», «Кредит Колекшн Груп», «Укрборг», «Українська Колекторська Група», «Фінансове Агентство по Збору Платежів», «УКРФІНАНСИ», «Агенція по управлінню заборгованістю», «Служба викнання зобов'язань», ЗАТ «Екол», «Агенція комплексного захисту бізнесу «Дельта-М», «Кредитекспрес Юкрейн Ел.Ел.Сі.», «Прімоколект. Центр грошових вимог». На ринку діють ще 2 великі компанії, які нещодавно увійшли на ринок: EOS Ukraine (Німеччина), Пристав (Росія) [4].

Розглянемо основні проблеми колекторського бізнесу в Україні.

Першочерговим недоліком є відсутність спеціального закону, який би регулював колекторську діяльність в Україні. На даний час розроблено законопроект «Про захист прав боржників при здійсненні професійної діяльності по стягненню грошо-

вої заборгованості в позасудовому порядку», який у разі його прийняття має регулювати відносини між боржником та колектором, визначатиме права та обов'язки сторін даних відносин. На даному етапі, відносини у фінансовій сфері щодо колекторської діяльності регулюються Конституцією України, Кримінальним кодексом України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про інформацію», «Про захист персональних даних», нормативно-правовими актами Національного банку України та Кабінету Міністрів України.

Незначну роль відіграють й численні порушення у сфері громадянських прав та інтересів, адже можливий моральний тиск з боку колекторів, розкриття банківської таємниці персональних даних боржника, та інше.

Інше значення відіграє негативний імідж колекторів – через діяльність псевдоколекторів, так званих «чорних колекторів», які не мають права займатися цією діяльністю, працюють за межами етики й законодавства, без відповідних технологій і спеціально підготовлених фахівців, люди негативно сприймають колекторську діяльність. Тому особливої уваги приділено проекту Закону «Про заборону надання колекторських послуг щодо фізичних осіб – боржників» від 04.03.2015 р. № 2275-1. Адже прийняття законопроекту дозволить вдосконалити чинне законодавство у фінансовій сфері щодо колекторських послуг та закласти підвалини до цивілізованого ринку колекторських послуг, який при відповідному законодавчому врегулюванні, надасть змогу забезпечити нормальне функціонування як фінансового, так і реального сектору економіки, виходячи з конституційних принципів пріоритету прав і свобод людини і громадянина, захисту моральності, заборони використання власності на шкоду людині і суспільству, захисту прав боржників, щодо яких проводиться діяльність по стягненню заборгованості за діючими зобов'язаннями з боку суб'єктів колекторської діяльності.

Іншим проблемним аспектом є поширення «антиколекторських фірм», які надають послуги захисту позичальника від зазіхань на його майно з боку банку чи колекторів. По суті, послуги антиколекторів майже нічим не відрізняються від колекторських, адже робота як перших, так і других базується на наданні кваліфікованої фінансової та юридичної підтримки. Лише клієнти різні: у колекторів – банки, у антиколекторів – позичальники. До компетенції антиколекторів належать: оцінка поточної фінансової ситуації боржника та оцінка адекватності фінансових вимог з боку фінансової

установи; правова експертиза документів, підготовка юридичних висновків та перемовини з кредиторами клієнта; фізичний захист клієнта, якщо ситуація вийде за межі юридичної складової. Отже, антиколектори, по суті, є посередниками між боржником та кредитором. Певна річ, за винагороду [5].

Оскільки ринок колекторських послуг є досить молодим різновидом бізнесу, тому у співпраці між банками та колекторами виникають певні проблеми, зокрема: нечіткість в організації взаємодії між банком і колекторською компанією; неповнота пропонованих послуг колекторськими компаніями; недостатність програмного забезпечення колекторських компаній, яке дозволяє одночасно обробляти інформацію стосовно величезного масиву боржників і забезпечити індивідуальне рішення щодо кожного боржника; відсутність спеціального законодавства, що регулює колекторську діяльність [6].

Даний сегмент фінансово-банківської діяльності повинен ліцензуватися (що не відбувається), а отже, всі дії колекторських фірм в Україні знаходяться поза законом. Відносини між кредитором і колектором можуть оформлятися договором про поступки, права та вимоги згідно з Цивільним кодексом України (далі ЦК України) [1]. Але, незважаючи на таку невизначеність у питанні нормативної регламентації колекторського бізнесу, компанія, що надає такі послуги, повинна діяти у межах закону. Колекторські компанії можна порівняти з юридичними, діяльність яких не врегульована єдиним законодавчим актом. Проте діяльність як тих, так і інших є легітимною, якщо вони дотримуються при її здійсненні чинного законодавства.

Відповідно до законодавства України, приватні особи та організації, які при виконанні своїх функцій або наданні послуг банку безпосередньо або опосередковано одержали інформацію, що містить банківську таємницю, зобов'язані не розголошувати її та не використовувати на свою користь або в інтересах третіх осіб. Колекторська компанія, яка здійснює свою діяльність, у тому числі на підставі Цивільного й Господарського кодексів України, отримавши від банку інформацію, що містить банківську таємницю, повинна чітко дотримуватися цього правила. Перелік інформації, яка вважається банківською таємницею, міститься в ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [3], де

банківською таємницею є інформація щодо діяльності й фінансового стану клієнта, яка стала відома банку в процесі обслуговування клієнта й взаємин з ним, розголошення якої може нанести матеріальну або моральну шкоду клієнтові.

Великі питання до колекторів виникають з боку експертів в галузі кримінального права. У даному випадку мова йде про порушення діяльністю колекторських компаній одразу декількох статей Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2]. По-перше, це стосується ст. 127 КК України, яка встановлює, що катуванням також є примус потерпілого чи іншої особи вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості. Питання викликає й ст. 335 КК України, яка встановлює відповідальність за примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, тобто вимога виконати чи не виконати договір, угоду чи інше цивільно-правове зобов'язання з погрозою насильства над потерпілим або його близькими родичами. Безумовно, в діях колекторських компаній відстежується склад даного злочину, бо своїми постійними листами, дзвінками та візитами вони примушують боржника розраховуватися по кредитним зобов'язанням. Якщо проаналізувати діяльність колекторів, а саме їх методи та засоби роботи, то можна впевнено стверджувати про порушення ще однієї статті КК України, а саме ст. 189 «Здирництво». Ця стаття встановлює відповідальність за загрозливі вимоги передачі чужого майна, у даному випадку грошей, іншим особам, що безумовно є неприпустимим в демократичній, правовій державі.

Висновки. Тому, необхідно взяти наступних заходів для удосконалення колекторської діяльності в Україні: законодавчо врегулювати діяльність колекторів, прийняти спеціальний закон, який би чітко визначав їх права, обов'язки та межі діяльності; створити позитивний імідж колекторських послуг: через ЗМІ, шляхом більшого інформування громадян про діяльність колекторів, їх позитивний вплив на функціонування банківських установ; підвищити «боргову культуру» боржників; врахування та використання зарубіжного досвіду функціонування колекторських компаній та заборонити діяльність псевдо колекторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.

4. Кочевих О. Колекторський ринок України в 2014 році: актуальний зріз стану галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.prostobiz.ua/biznes/rozvitok_biznesu/statti/kolektorskiy_rinok_ukrayini_v_2014_rotsi_aktualniy_zriz_stanu_galuzi
5. Слушняк А.В. Діяльність колекторів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: bsfa.edu.ua/files/konf2013/49.pdf
6. Федик М.В. Державне регулювання розвитку банківської інфраструктури в Україні: дис...к.е.н. – економіка та управління національним господарством. М.В. Федик – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – с 107.

Данча Мирослав Іванович

ПРОЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ

Дослідження доводить, що розвиток колекторського бізнесу в Україні є актуальним і перспективним. Тому для подальшого успішного розвитку та становлення необхідно створити належну нормативно-правову базу, яка б на належному рівні регулювала діяльність колекторських служб; створити програму підготовки фахівців для роботи в даній сфері; запозичити європейський досвід роботи з проблемною заборгованістю та, як наслідок – колекторну етику; налагодити взаємозв'язки між кредиторами та колекторами тощо. Подальшого вивчення потребує антиколекторний бізнес та його взаємодія з колекторними службами.

Ключові слова : колекторська діяльність, колекторство, колектори, кредитори, позичальники, антиколектори, чинне законодавство.

Данча Мирослав Іванович

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ КОЛЕКТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ: К ПОСТАНОВКЕ ВОПРОСА

Исследование доказывает, что развитие колекторского бизнеса в Украине является актуальным и перспективным. Поэтому для дальнейшего успешного развития и становления не обходимо создать надлежащую нормативно-правовую базу, которая бы на должном уровне регулировала деятельность колекторских служб; создать программу подготовки специалистов для работы в данной сфере; позаимствовать европейский опыт работы с проблемной задолженностью и, как следствие – колекторскую этику; наладить взаимосвязи между кредиторами и колекторами. Дальнейшего изучения требует антиколекторный бизнес и его взаимодействие с колекторскими службами.

Ключевые слова : колекторская деятельность, колекторство, колекторы, кредитеры, заемщики, антиколекторы, действующее законодательство

Dancha Miroslav Ivanovich

PROBLEMS OF LEGALREGULATION OFCOLLECTION ACTIVITIES IN UKRAINE: QUESTIONS TO PROPOUNDING

Research shows that the collector business development in Ukraine is important and promising. Therefore, for the further successful development and formation to create a proper legal framework that would properly regulate the activities of collector services, a program of training for work in this area; borrow European experience of arrears and, as a consequence – Collector ethics; establish the relationship between creditors and collectors and so on. Further study needs antycollector business and its interaction with collector services.

Key words:collector activities, collectors, lenders, borrowers, antycollectors, the current legislation.